

References:

1. Aver"yanova N., 2017. Chynnyky konsolidatsiyi ukraïnstva v postkolonial'nu dobu [Factors of consolidation of Ukrainianess in postcolonial age]. *Ukrayinoznavchyy al'manakh*. № 20. S. 8 – 12 (in Ukrainian).

2. 2015, Analitychna dopovid' do Shchorichnoho Poslannya Prezydenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovyshche Ukrayiny v 2015 rotsi» [Analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Internal and External Situation of Ukraine in 2015». 684 s. (in Ukrainian). Kyiv. – 684 s. (in Ukrainian).

3. Byudzhet 2017. Finansuvannya kul'tury [The Budget 2017. Funding of culture]. Article. Retrieved from URL (in Ukrainian).

4. Zakon Ukrayiny «Pro kul'turu» (Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny) [The Law of Ukraine on Culture (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)]. Article. Retrieved from URL (in Ukrainian).

5. Informatsiynyy byuleten' shchodo roli industriyi kul'tury i tvorchosti [The newsletter on the role of the culture and creativity industry]. Article. Retrieved from URL (in Ukrainian).

6. Nekotorye itogi 2016 goda kino v Rossii: ul'timatium «Kinodelam» [Some output of the 2016

cinema in Russia: the ultimatum «Kinodel»]. Retrieved from URL (in Ukrainian).

7. Operatyvni dani vypusku knyzhkovoyi produktsiyi u 2017 rotsi / Derzhavna naukova ustanova «Knyzhkova palata Ukrayiny imeni Ivana Fedorova». [Operational info for the edition of book products in 2017 «The Book Chamber of Ukraine named after Ivan Fedorov»]. Retrieved from URL (in Ukrainian).

8. Pidtrymka natsional'noho kinematohrafa: yevropeys'kyy dosvid [Support for national cinema: European experience]. Retrieved from URL (in Ukrainian).

9. Protyahom 2016 roku v prokat vyyshla rekordna kil'kist' ukraïns'kykh fil'miv [During the year 2016, a record number of Ukrainian films were released]. Retrieved from URL (in Ukrainian).

10. Savel'eva I. M., Poletaev A. V., 2005. Social'nye predstavleniya o proshlom: istochniki i reprezentatsii [Social ideas about the past: sources and representations]. Moscow: GU VShE. 52 s. (in Russia).

11. 2017, Stratehichni priorityety. Naukovo-analitchnyy shchokvartal'nyy zbirnyk. Seriya «Polityka» [Strategic priorities. Scientific and analytical quarterly edition. Series «Politics»]. № 1(42). – 104 s. (in Ukrainian).

УДК 655.41.5 (100=161.2) (0.028.7):002.2

Тетяна Антонюк

КНИГОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСТВА

Анотація. Досліджено замасковані видання фонду відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ВЗУ ІК НБУВ) як один із засобів консолідації українства та боротьби за Українську незалежну державу. Виявлено, що у діаспорі упродовж 1959-1982 рр. окремими видавництвами видавалися книги, призначенням яких було поширювати правдиві знання про важливі події української історії та консолідувати українство у боротьбі за Українську незалежну державу. З'ясовано, що частині цих видань вдалося, подолавши митний контроль, потрапити на територію материкової України і допомогти громадянам УРСР дізнатися правду про визвольні змагання українців у 1917-1921 рр. та у Другій світовій війні, про справжніх героїв України, усвідомити справжню національну і соціальну політику СРСР та об'єктивну історію України. Встановлено, що ці видання є рідкісними і цінними, вони викликають підвищений інтерес користувачів – всіх, хто дізнається про їх наявність у книжковому просторі. Охарактеризовано замасковані видання за книгознавчими критеріями: шрифти, формат, художнє оформлення, особливості оправи і матеріалів, власницькі ознаки примірника, визначено ознаки їх цінності та показано їх непростий шлях до читача. Оцінено їхню роль у пробудженні національної свідомості та консолідації українства. Встановлено, що видавничі фальсифікати, як книжкові рідкісні видання, потребують детального вивчення, встановлення їхніх справжніх авторів, видавництв, років і місць видання, а також методики їх традиційного і електронного бібліографічного опису.

Ключові слова: замасковані видання, фонд зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, рідкісні видання, бібліографічний опис.

Tetyana Antonjuk

BOOK REFERENCE CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN DIASPORA ISSUES AND THEIR ROLE IN CONSOLIDATION OF UKRAINE

Abstract The study of the factors of consolidation of Ukrainian national idea in the context of the struggle for establishment of Ukraine as a legal and a democratic State is an extremely important problem nowadays. Furthermore, the book culture of the Ukrainian diaspora community has been and still remains one of the notable factors in consolidation of the Ukrainian society in the

world as it is important part of the book culture of Ukraine and deserves a special attention of the researchers. After all, most of the editions of Ukrainian foreign unity, for a long time were not accessible to a wide audience of readers in Ukraine due to the ideological and political confrontation of the two following systems: the Soviet authoritarian and Western democratic. Respectively a contextual history of the book culture of Ukraine is investigated by L. Dubrovin, G. Kovaichuk, O. Onishchenko, V. Popik and other scholars. In the recent years such researches as T. Antoniuk, N. Solonska, O. Supronyuk have devoted their scientific workouts to the book culture of the Ukrainian diaspora. The advantages of this study are that the masked editions of the Ukrainian diaspora as a part of the book culture and the means of consolidation of Ukrainian national idea are regarded as the subject of the study for the first time. The outcome of the study was analyzed the masked publications of the Department of foreign ukrainica of the Book Science Institute of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky, which were distributed in a cultural space of Ukraine in the second half of the twentieth century, as one of the means to consolidate Ukrainian national idea and the struggle for the Ukrainian state. For example, at the department of foreign ukrainica of the Book Science Institute of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky (hereinafter DFU BSI NLUV) among more than 34.5 thousand units of storage a small proportion consists of the masked publications. The term "masked publication" is considered to be a work of the press, which for some reasons, usually political, was released into the world with deliberately false indications of the author, publishing house, date or place of publication. In our opinion, such editions may also be called publishing falsifications, as it is evident that the publishing houses in the diaspora deliberately presented a false information on a book cover and a title sheet of these books concerning the authorship, publishing houses, places of publication in order to circumvent an official censorship in Ukraine and to achieve the purpose of publishing these works. Such editions were intended to provide the readers in Soviet Ukraine with an important information about the life and activities of the diaspora, to introduce another view of a soviet reality, to awaken a national consciousness, to show the undemocratic character of the political regime of the USSR, to strengthen the belief in the legitimacy of the struggle for an independent and united Ukraine.

Key words: masked publications, fund of the Department of Foreign Ukrainica at the Institute of Book Science of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky, rare edition, bibliographic description.

Постановка проблеми. Дослідження чинників консолідації українства в умовах боротьби за утвердження України як правової, демократичної держави є надзвичайно важливою проблемою сьогодення. На нашу думку, одним із помітних факторів у справі консолідації світового українства була і залишається книжкова культура української діаспори, яка є важливою складовою книжкової культури України і потребує особливої уваги дослідників. Адже велика частина видань українського зарубіжжя тривалий час не була доступна широкому загалу читачів в Україні з причин ідеологічного і політичного протистояння двох систем: радянської авторитарної і західної демократичної.

Аналіз досліджень і публікацій. Історію книжкової культури України досліджують Л. А. Дубровіна [4], Г. І. Ковальчук [5–7], О. С. Онищенко [4], В. І. Попик [11, с. 3–7] та інші науковці. Книжковій культурі української діаспори останніми роками присвятили свої наукові розвідки Т. Д. Антонюк [1, с. 101–107; 2, с. 81–85], Н. Г. Солонська [13, с. 152–155], О. К. Супронюк [14, с. 195–198]. Проте вперше предметом дослідження виступають замасковані видання української діаспори як складова книжкової культури та засіб консолідації світового українства.

Метою дослідження є замасковані видання фонду відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ, які були поширені у культурному просторі України у другій половині ХХ ст. як один із способів консолідації українства та боротьби за Українську державу.

Виклад основного матеріалу. У відділі зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі ВЗУ ІК НБУВ) серед понад 34,6 тисяч одиниць зберігання невелику частку становлять замасковані видання. Термін «замасковане видання» розглядається як друкований твір, котрий з якихось причин, зазвичай політичних,

було випущено в світ зі свідомо неправдивими вказівками на автора, видання, дату чи місце видання [7, с. 343, 575.].

На нашу думку, їх можна назвати також видавничими фальсифікатами, адже очевидно, що видавництва діаспори свідомо подавали на палітурці і титулі книжок неправдиву інформацію щодо авторства, видавництва, місця видання, з метою обійти офіційну цензуру в Україні і досягти мети видання цих творів. Такі книжки передавали читачам в радянській Україні для ознайомлення з діяльністю діаспори, що вело до пробудження національної свідомості, розкриття авторитарного характеру політичного режиму СРСР, посилення віри у правомірність боротьби за незалежну соборну Україну.

У фонді ВЗУ ІК НБУВ ці книжкові пам'ятки розглядаються як рідкісні та цінні видання, що викликають підвищений інтерес у читачів, екскурсантів і всіх, хто дізнається про ці документи. Їх примірники були нелегальними на території колишнього Радянського Союзу виданнями, забороненими цензурою. За оформленими традиційно для часів СРСР палітуркою і титулом та в деяких книгах двома-трьома сторінками тексту в дусі ідеології і політики радянської держави, в основній частині цих книг йдеться про ідеологічно нетерпимі для офіційної радянської пропаганди події та факти.

Замасковані видання до НБУВ потрапили внаслідок їх конфіскації на митниці та при обшуках у опозиційно налаштованих до радянської влади громадян України. Спочатку ці видання зберігалися у спецфонді, а з відкриттям відділу зарубіжної україніки НБУВ у 1991 р. були передані до фонду ВЗУ. На всіх книгах проставлені один або два шестигранники, що свідчить про їхню особливу секретність і недоступність для звичайних користувачів. На окремих виданнях один із шестигранників вирізаний або перекреслений. Це було зроблено в кінці 80-х років ХХ ст., коли керівники бібліотек і організацій

отримали розпорядження від Головного управління з охорони державних таємниць і друку при Раді Міністрів СРСР (Головліт СРСР) щодо зменшення ступеня обмеження іноземних видань на два знаки «шестигранник». У зв'язку з цим всі раніше обмежені на два знаки «шестигранник» періодичні і неперіодичні іноземні видання (в тому числі російською мовою і мовами народів СРСР) підлягали переведенню на звичайний режим зберігання в спецфондах видань, обмежених на один знак «шестигранник».

Книжкова характеристика цих видань досить скромна. Це, переважно, видання малого формату. Їхнє оформлення невибагливе, дуже економне. Книги надруковані класичним шрифтом, вони мають м'яку палітурку, друк творів виконаний на папері низької якості. Не всі примірники наявні у фонді містять авантитул. У декількох книгах на форзаці подані вихідні дані, що нібито стосуються всього видання, хоча насправді, це не відповідає дійсності. У деяких книгах, без титулу і авантитулу, на першій сторінці вгорі подається коротка назва твору, автор, а нижче під цими даними друкується текст. Вихідні дані подані на палітурці і форзаці.

Палітурка і титул цих книжок, як за кольоровою гамою, так і за назвою заголовка, підзаголовка оформлено за зразками радянських видань. Візуально видання не відрізняються від тих, що виходили того часу в УРСР. Додаткові титули в таких книгах відсутні. Більшість книг не мають автора. Назви видавництва чи організацій, що випустили книгу відповідають тим назвам, що існували в радянську добу в материковій Україні, зокрема, «Наукова думка», «Радянський письменник», «Політвидав України» тощо. Поодинокі видання містять автора, на нашу думку, переважно замаскованого. Місцем видань переважно зазначено Київ, також зберігається одна книжка, де місцем видання на палітурці зазначено Відень. Примірники книг, що зберігаються у фонді зарубіжної україніки були видані у 1959–1982 рр. Поодинокі книги мають тверду палітурку, за палітуркою сторінки з зображеннями (фотографії, портрети, ілюстрації) і видрукувані на якіснішому папері, порівняно з іншими книгами [8].

У анотації, надрукованій у деяких примірниках на форзаці або на контртитулі, подається коротка характеристика видання цілком у дусі радянської ідеології, агітації та пропаганди. Деякі примірники містять «Вступ», де в лояльному для радянської цензури викладі окреслені завдання і мета твору. Окремі ж книжки містять текст «Від редакції», де, навпаки, викладено об'єктивні цілі даного видання. У більшості видань «Зміст» відсутній, проте деякі примірники містять один або навіть два варіанти «Змісту», поданого в кінці книги. Один фальсифікований, в дусі радянської ідеології, відповідно до назви твору, інший – об'єктивний щодо основного тексту видання, де подано перелік розділів, частин, параграфів твору із вказаними початковими сторінками. Деякі видання містять

виноски, розміщені у кінці сторінки, підрядкові примітки і підрядкові бібліографічні посилання. Більшість із видань не мають індексу класифікації, окремі книжки запозичили індекс класифікації з радянських видань. Менша частина книг містять малюнки, фотографії, карти-схеми на окремих аркушах більшого формату, ніж сама книга. Видання не мають колонтитулів, пронумеровані арабськими цифрами, окремі містять змішану нумерацію сторінок: арабські і римські цифри послідовної нумерації. В окремих книгах ідеологічно лояльний радянській цензурі текст пронумеровано римськими цифрами, а текст, що висвітлює задум видавництва, нумерується з першої сторінки арабськими цифрами. Колонцифра розміщується на нижньому полі сторінки, збоку праворуч. Ці книги не містять покажчиків, довідково-допоміжних текстів.

Зміст замаскованих видань розкриває важливі питання боротьби за незалежну соборну Україну. Це повідомлення про V і VI Великий Збір ОУН, з викладом програми і всіх матеріалів цих заходів [3; 9], розвінчування національної політики СРСР [12], висвітлення діяльності ОУН-УПА в роки другої світової війни [8], аналіз пасивних і активних форм невдоволення й опору робітничого класу в СРСР і прогнози на майбутнє цієї країни [15]. З деяких видань вдалося зняти маску і таким чином з'ясувати їх вихідні дані. Це, зокрема, видання про українську повстанську армію М. Лебеда [10]. Ця книга у замаскованому вигляді має такі вихідні дані: Римаренко Ю. І. Український буржуазний націоналізм – ворог інтернаціонального єднання трудящих / Академія Наук Української РСР / Інститут філософії. – Київ : Видавництво «Наукова Думка», 1970. – 160 с.

У замаскованому виданні «Матеріали XXV з'їзду Комуністичної партії України. – Київ : Ордена трудового червоного прапора видавництво політичної літератури України, 1976. – 80 с.» на кількох перших сторінках йдеться про звіт Центрального комітету Компартії України XXV з'їздові комуністичної партії України. Подається доповідь першого секретаря ЦК КПУ товариша В. В. Щербицького 10 лютого 1976 р. Проте наступні сторінки подають інформацію про V Великий Збір ОУН, який відбувся восени 1974 р. У ньому взяли участь численні делегати з усіх континентів. Великий Збір ОУН є її найвищим законодавчим органом і джерелом влади, вирішує всі головні питання ідеології, програми, стратегії визвольної боротьби, зовнішньої і внутрішньої політики, кадрові та всі інші, що впливають із завдань і діяльності ОУН. У цій книзі опубліковано виступ Ярослава Стецька на відкритті П'ятого Великого Збору ОУН (скорочений текст). У цьому слові Я. Стецько згадав усіх героїв України, які віддали життя за її свободу (с. 3–14).

У цій книзі наголошується, що Україна є революційною проблемою світу. Сила Москви тримається на ідейній слабості Заходу, а визвольна боротьба України за справедливість і дотримання міжнародних правових норм має світове й історичне

значення. Акцентується увага, що українцям слід орієнтуватися на власні сили (с. 302).

Видання «Кравчук Петро. З рідним народом / Петро Кравчук. – Київ: Товариство «Україна», 1979. – 32 с.» подає детальну інформацію про VI Великий збір ОУН (революціонерів-бандерівців), який відбувся восени 1981 р. У цьому дійстві взяли участь делегати й покликані учасники з усіх континентів, згідно з приписами устрою ОУН. Тут були представлені всі генерації членів ОУН, а присутні чисельно молоді кадри брали активну участь у нарадах і виробленні рішень.

VI Великий Збір ОУН заслухав і обговорив звідомлення голови Проводу, членів Проводу, Головної ради, Головної Контролі і Головного Суду ОУН. Схвалено Постанови, Маніфест до Українського Народу, Звернення до поневолених народів, до народів вільного світу, до української молоді та української еміграції. У виданні йдеться, що ОУН – це нерозривна складова частина української нації як її авангард у боротьбі, що спільними зусиллями всього народу буде відвоювано нашу волю й незалежність [9, с. 4–5]. Звертаючись до українців, автор видання наголошує: «Українці! ОУН за Лесею Українкою, твердить: «Хто визволиться сам, той вільний буде; хто визволить кого – в неволю візьме» [9, с. 28].

Аналогічний зміст має і книга Р. Білоусова «Вирішальний етап економічного змагання соціалізму з капіталізмом» [3].

Ще один видавничий фальсифікат виявляє пасивні й активні форми невдоволення й опору робітничого класу в СРСР і оцінює перспективи на майбутнє. У книзі йдеться, що механізм суспільного контролю в СРСР має проникливий вплив на цивільне населення («...невдоволення робітника аж надто часто виявляється в актах одчаю: великий відсоток алкоголізму, прогули, літунство і низький рівень роботи. Невдоволення робітництва СРСР у наш час знаходить свій вираз, головним чином, через так звані «ухиляння» та «соціальні проблеми» [15, с. 5].

З усіх форм «ухиляння» особливо поширений алкоголізм, а коріння цієї проблеми, на думку видавців, соціально-економічне за своєю природою. Менш розпачливим проявом невдоволення робітників є високі цифри плинності робочої сили – частоті зміни місця праці в Радянському Союзі. Прогули також зростають. Радянська преса постійно нарікає, що робочі темпи повільні, а норми занижені. Але ця ситуація зумовлена саме механізмом суспільного контролю, тобто високим ступенем розпорошення, який змушує робітника мати справу лише із своєю індивідуальною робочою операцією, а не з продукцією в цілому [15, с. 5–7].

У виданні акцентується, що згідно з офіційною догмою, в СРСР не було страйків. Відомості про страйки в СРСР походять переважно з повідомлень самвидаву. Офіційна преса мовчить про них. Коли траплявся такий великий і важливий страйк, який не

можна було ігнорувати (1962 р. у Новочеркаську), преса вдається до ухильних окреслень, не називаючи речей своїми іменами. В Новочеркаському випадку страйки й заколоти, пов'язані з ними, були приписані ... «хуліганству молоді». «Одна з найпомітніших особливостей страйків в СРСР, про які стало відомо, це те, що вони найчастіше виникають на периферії, себто в районах, віддалених від Москви та Ленінграду. На це можуть бути дві причини. Перша – та, що в СРСР є сувора ієрархія в постачанні: Москва – Ленінград мають першість щодо харчових продуктів і речей широкого вжитку. ...Друга причина – режим знає, що поки він має під повним контролем командні стратегічні центри, нема потреби тримати периферію під таким самим пильним доглядом. Страйк десь у Магадані не має великого значення. Але страйк у Москві – це загроза» [15, с. 9–10].

Звертається увага на роль профспілок у радянському суспільстві. 98 % усіх службовців і робітників охоплюють радянські профспілки. У реаліях профспілки не мають автономії від партійного апарату і профспілчанські представники, навіть на рівні фабрики й цеху не вибираються, а призначаються [15, с. 16].

Важливе питання у предметі дослідження цих видань, як їх правильно описати? Опис за фальсифікованими вихідними даними поданими на титульній сторінці чи авантитулі, на нашу думку, є неповним. Адже текст видання розкриває зовсім інший твір друку. На нашу думку, необхідно здійснювати пошуки і за знайденими оригінальними виданнями, описувати паралельно й інше видання, яке надруковане у книзі.

У відділі зарубіжної україніки ці книги внесені до загального фонду, на них оформлені каталожні картки, які вліті до алфавітного і систематичного каталогів. Це є прикладом їх традиційного опису. Книга під розстановочним шифром 945 укр Матеріали XXV з'їзду Комуністичної партії України. – Київ : Видавництво політичної літератури України, 1976. – 80 с. Карточка на це видання у систематичному каталозі такого змісту: 945 укр Матеріали ОУН (Самвидав).

Інший приклад опису замаскованого видання, де опис відповідає запису на титулі. Розстановочний шифр книжки 960 укр. На палітурці напис: «Свобода Мир Дружба VII фестиваль. – Відень. 1959». На титулі: 960 укр. Один шестигранник кілька разів перекреслений. Назва видання: «Україна сучасне і майбутнє. Збірник статей». Внизу сторінки – 1959. Зміст карточки на це видання у систематичному каталозі такий: Україна: сучасне і майбутнє: Збірник статей. – Б. м. : Видання Української головної визвольної ради, 1959. – 112 с. Станом на сьогодні фальсифікати видавництва не занесені до електронної бази ВЗУ.

Висновки. Книгознавча характеристика замаскованих видань української діаспори свідчить про те, що ці видання призначалися для поширення

на території радянської України та СРСР з метою повернути історичну пам'ять українців, пробудити у них прагнення до вивчення об'єктивної історії України, самоусвідомлення та консолідації з світовим українством. Замасковані видання в умовах переслідування вільної думки і заборон об'єктивного дослідження важливих тем української історичної науки були, на нашу думку, однією із важливих можливостей започаткування процесу консолідації українців, об'єднання їхніх зусиль у боротьбі за незалежну Україну. Відкритий доступ до видань діаспори у 1991 р. дав змогу науковцям України познайомитися з альтернативними дослідженнями багатьох важливих тем та поширити ці знання серед учнівської і студентської молоді, широкого кола громадян України, унеможливити повернення до статусу залежної країни.

1. Антонюк Т. Навчальна книга в українській діаспорі як фактор збереження етнонаціональної ідентичності / Тетяна Антонюк. Українознавчий альманах. Київ : «Міленіум+», 2016. Вип. 19. С. 101–107.

2. Антонюк Т. Д. Навчальна книжка діаспори у фондах відділу зарубіжної україніки НБУВ / Т. Д. Антонюк. Бібліотека. Наука. Комунікація : формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. К., 2016. С. 81–85.

3. Білоусов Р. О. Вирішальний етап економічного змагання соціалізму з капіталізмом. Київ : Друкарня «Радянська Україна», 1980. 32 с.

4. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко. Київ, 2009. 530 с.

5. Ковальчук Г. Експертиза книжкових пам'яток у бібліотеках: українознавчий аспект / Г. Ковальчук. Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. № 21. С. 403–416.

6. Ковальчук Г. І. Історія книжкової культури : теоретична складова поняття / Г. І. Ковальчук. Бібліотека. Наука. Комунікація : формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. К., 2016. С. 142–145.

7. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук. К., 2004. С. 343, 575.

8. Ковпак С. А. Від Путивля до Карпат / С. А. Ковпак. Київ : Видавництво політичної літератури України, 1979. 336 с.

9. Кравчук Петро. З рідним народом. Київ : Товариство «Україна», 1979. 32 с.

10. Лебедь М. УПА: Українська повстанська армія, її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за українську самостійну соборну державу. Ч. 1 : Німецька окупація України /

М. Лебедь. Б. м.; Видавництво пресбюро УГВР, 1946. 124 с., карта.

11. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору / Володимир Попик. Бібліотечний вісник. 2014. № 6. С. 3–7.

12. Прокоп М. 60-річчя СРСР / Мирослав Прокоп. Київ: Радянський письменник, 1982. 20 с.

13. Солонська Н. Книжкова комунікація українських іммігрантів у Канаді як засіб національного спілкування / Наталія Солонська. Українознавчий альманах. Київ, 2016. Вип. 19. С. 152–155.

14. Супронюк О. К. Питання книгознавства, видавничої справи і бібліографії на сторінках журналу «Нова Україна» (Прага, 1922–1928) / О. К. Супронюк. Бібліотека. Наука. Комунікація : формування національного інформаційного простору: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. К., 2016. С. 195–198.

15. Український робітничий клас в боротьбі за мир / відп. ред. О. Б. Слуцький; ред. Н. О. Головки; техред. О. А. Матвійчук; кор. Т. С. Кирилов. Київ: Український робітник, 1981. 21 с.

References

1. Antoniuk, T. 2016. Navchalna knyha v ukrainiskii diaspori yak faktor zberezhenia etnonatsionalnoi identychnosti [Educational book in the Ukrainian diaspora as a factor of preserving ethno-national identity]. *Ukrainoznavchyi almanakh, issue 19*, pp. 101–107. Kyiv: «Milenium +» (in Ukrainian).

2. Antoniuk, T. D. 2016. Navchalna knyzhka diaspori u fondakh viddilu zarubizhnoi ukrainiky NBUV [Educational book of the Ukrainian diaspora in the funds of the Department of Foreign Ukrainica at the NLUV]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia : formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru: materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.)* / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN, pp. 81–85. K. (in Ukrainian).

3. Bilousov, R. O. 1980. Vyrishalniyi etap ekonomichnoho zmahannia sotsializmu z kapitalizmom [The decisive stage of the economic struggle of socialism with capitalism]. Kyiv : Drukarnia «Radianska Ukraina» (in Ukrainian).

4. Dubrovina, L. A., Onyshchenko, O. S. 2009. Bibliotchna sprava v Ukraini v KhKh stolitti [The librarian practice in Ukraine in the twentieth century]. Kyiv (in Ukrainian).

5. Kovalchuk, H. 2012. Ekspertyza knyzhkovykh pamiatok u bibliotekakh: ukrainoznavchyi aspekt [The examination of book science commemorative books in the libraries: the aspect of Ukrainian studies]. *Ukraina : kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood, 21*, 403–416 (in Ukrainian).

6. Kovalchuk, H. I. 2016. Istoriiia knyzhkovoi kultury : teoretychna skladova poniattia [The history of book culture: the theoretical component of the concept]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia : formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [Library. Science. Communication: the formation of a national informative space] : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.) / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN, pp. 142–145 (in Ukrainian).
7. Kovalchuk, H. I. 2004. Knyzhkovi pamiatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v biblioteknykh fondakh [The commemorative books (rare and valuable books) in the libraries' collections] K. (in Ukrainian).
8. Kovpak, S. A. 1979. Vid Putyvlia do Karpat [From Putivlya to the Carpathians]. Kyiv : Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy (in Ukrainian).
9. Kravchuk, Petro. 1979. Z ridnym narodom [With your native people]. Kyiv : Tovarystvo «Ukraina» (in Ukrainian).
10. Lebed, M. 1946. UPA: Ukrainska povstanska armiia, yii geneza, rist i dii u vyzvolnii borotbi ukrainskoho narodu za ukrainsku samostiinu sobornu derzhavu. Ch. 1 : Nimetska okupatsiia Ukrainy [UIA: Ukrainian Insurgent Army, its genesis, growth and actions in the liberation struggle of the Ukrainian people for the Ukrainian independent congregated state. Part 1: Germanic occupation of Ukraine]. B. m.; Vydavnytstvo presbiuro UHVR (in Ukrainian).
11. Popyk, V. 2014. Stvorennia fundamentalnoi elektronnoi biblioteki «Ukrainika» yak skladnyk formuvannia natsionalnoho humanitarnoho informatsiinoho prostoru [The creation of a fundamental electronic library "Ukrainca" as a component of the formation of the national humanitarian informative space]. *Biblioteknyi visnyk*, issue 6, pp. 3–7 (in Ukrainian).
12. Prokop, M. 1982. 60-richchia SRSR [The 60th anniversary of the USSR]. Kyiv: Radianskyi pysmennyk (in Ukrainian).
13. Solonska, N. 2016. Knyzhkova komunikatsiia ukrainskykh immihrantiv u Kanadi yak zasib natsionalnoho spilkuvannia [Book communication of Ukrainian immigrants in Canada as a mean of a national communication]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, issue 19, pp. 152–155. Kyiv (in Ukrainian).
14. Suproniuk, O. K. 2016. Pytannia knyhoznavstva, vydavnychoi spravy i bibliografii na storinkakh zhurnalu «Nova Ukraina» (Praha, 1922–1928) [The issues of book publishing, publishing deal and bibliography on the pages of the magazine "Nova Ukraina" (Prague, 1922–1928)]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia : formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [Library. Science. Communication: the formation of a national informative space] : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.) / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN. pp. 195–198. K. (in Ukrainian).
15. Slutskyi, O. B., Holovko, N. O., Matviichuk O. A., Kyrlov T. S. (Editors). 1981. Ukrainskyi robotnychi klas v borotbi za myr [The Ukrainian working class in the struggle for peace]. Kyiv: Ukrainskyi robotnyk (in Ukrainian).

УДК 316.334.56

Людмила Афанасьєва, Євгеній Музя, Красимира Колева, Роман Олексенко

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ В КОНТЕКСТІ ЄДНАННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У ході дослідження було встановлено, що діалог культур, з одного боку, забезпечує вільний розвиток і функціонування всіх культур, а з іншого, сприяє процесу їх взаємодії, взаємовпливу і взаємозбагачення. Виявлено необхідність дослідження міжкультурного діалогу як фактора узгодження різних інтересів, що все частіше виступає єдиною можливим способом виживання людства у зв'язку з суперечливими, кризовими процесами, що протікають в сучасному суспільстві, головною умовою толерантного вирішення конфліктних ситуацій. Встановлено, що діалог культур можливий тільки при певному зближенні їх культурних кодів, наявності або виникненні загальної ментальності. З'ясовано, що умовою продуктивного діалогу є довіра, а довіра з'являється лише там, де відкрито і достатньо ясно до співрозмовника доноситься наше розуміння про його і наші позиції й цінності. Визначено, що діалог культур – це проникнення в систему цінностей тієї чи іншої культури, що здійснюється через повагу до них, подолання стереотипів, синтез самобутнього і інонаціонального, що веде до взаємозбагачення і входження в світовий культурний контекст. З'ясовано, що в діалозі дуже важливо побачити загальнолюдські цінності взаємодіючих культур. Виявлено, що національний рівень міжкультурного діалогу є значно складнішим, ніж етнічний, так як охоплює не тільки ціннісний, а й політико-правовий, соціо-економічний та ідеологічний аспекти.

Ключові слова: консенсус, толерантність, міжкультурна комунікація, взаєморозуміння.

Liudmyla Afanasieva, Eugene Muzja, Krasimira Koleva, Roman Oleksenko

INTERCULTURAL DIALOGUE IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN UNIFICATION

Abstract. The process of intercultural dialogue is a long-term phenomenon. It means that the intercultural dialogue is a complex, contradictory and ambivalent factor of the present, which is a complex of many components and it depends on the influence of some systemic factors.

The dialogue includes spiritual and moral aspects that contribute to the establishment of understanding and the consistency not only at the interpersonal level, but the intercultural communication. The main category that defines the essence of